

Kaski , 17 november 2006

De maatschappelijke betekenis van religieuze organisaties voor de lokale samenleving.

[pp 1 openingsheet]

In de eerste plaats: groeten uit Den Haag voor het jarige Kaski. Voor Stek, stichting voor stad en kerk, uitvoeringsorganisatie in de eerste lijn, is het van belang dat er een onderzoeksbureau als het Kaski bestaat, zodat trends, ontwikkelingen en kerkelijk beleid onderzocht en geëvalueerd kunnen worden. Dat is van belang voor de kwaliteit van het werk van organisaties als Stek, kerkelijke ondernemer op het maatschappelijke middenveld.

Het christendom heeft altijd een publieke rol gehad. De wortels van het christendom liggen in een sociaal religieuze beweging die slaven vrijkocht, die mensen samenriep in een gemeenschap van gelijken en hen opriep, in navolging van Jezus van Nazareth, een weg van liefde en verantwoordelijkheid te gaan, gericht op het welzijn van allen. Deze boodschap is krachtig en actueel en inspireert ons dagelijks in ons werk voor de grote stads samenleving, *Stek; hartje kerk, hartje stad.*

Kerk en religie zijn dagelijks in het nieuws. Gevestigde kerken kampen met leegloop, migrantenkerken zijn in opkomst, de islam groeit in West-Europa en in algemene zin is er een toenemende belangstelling voor religie, zingeving en rituelen. Die belangstelling richt zich zowel op persoonlijke spiritualiteit als op het maatschappelijke belang van kerk en religie. De rol van de kerken in opvang, hulpverlening en bemiddeling van mensen in nood of mensen in conflict wordt positief gewaardeerd. Kerken en kerkleiders kunnen een positieve rol spelen bij het verminderen van spanningen in wijken en buurten door te kennen en gekend te worden, door een dialoog aan te gaan.

[pp 2 sheet missie}

Stek - stichting voor stad en kerk - is een nieuwe speler op dit veld. Kerken en kerkelijke organisaties in Den Haag vormden Stek om gezamenlijk tegemoet te komen aan de noden in de stad, om een rol te spelen ten behoeve van de sociale samenhang in kwetsbare wijken, om in gesprek te komen en te blijven met migrantenkerken en andere godsdiensten.

Stek voert dit werk uit, in samenwerking met en ter ondersteuning van kerkelijke gemeenten, welzijnsinstellingen en de burgerlijke gemeente Den Haag.

Stek zet kortom haar deskundigheid in op het terrein van stad en kerk, maatschappij en religie, voor heel de kerk en heel de stad.

Stek is als model van samenwerking tussen kerkelijke organisaties en de burgerlijke gemeente uniek in Nederland. Als zelfstandige organisatie neemt Stek een tussenpositie in tussen kerk en overheid en draagt ze als levensbeschouwelijke NGO bij aan het geheel van de *civil society*, het maatschappelijk middenveld. De inzet van Stek is gericht op kwetsbare groepen in de stad, op buurtbewoners, op jongeren en ouderen. Met 'kwetsbare mensen in de stad' worden verschillende risicogroepen

bedoeld zoals alleenstaande ouders, vluchtelingen, migranten, dak- en thuislozen, mensen zonder werk en mensen met een beperking.

Het werk dat Stek doet vatten we samen in vijf programma's. Deze programma's zijn voor ons kapstokken, we maken er mee duidelijk wat we doen maar zien ze niet als een keurslijf.

[pp 3 sheet programma's]

Vitale en aantrekkelijke gemeenschappen

Projecten ten behoeve van sociale cohesie en gemeenteopbouw

Veilige pleisterplaatsen

Bijdragen aan een veiliger stad, onder andere door veilige plekken te bieden voor kinderen en ouders en de zorg voor slachtoffers van huiselijk geweld

Ons dagelijks brood

Voedsel om te (over)leven, samen goed en gezond eten, koken, reflectie op de kwaliteit van voeding

Veelzijdige religie

Wederkerigheid en respect in de ontmoeting van religies - identiteit, dialoog en oecumene

Iedereen inbegrepen

Participatie van groepen en mensen - wederkerigheid in afhankelijkheidsrelaties - krijgen en geven

Stek - stichting voor stad en kerk - werkt sinds 2003 in Den Haag en omgeving en is sinds 2004 een rechtspersoon.

[pp 4 taart]

Stek voert werk uit in opdracht van en in samenwerking met verschillende kerkelijke organisaties in Den Haag. De opdrachtgevers formuleren hun wensen voor het beleid van Stek, zijn sponsor en klankbord. De grootste opdrachtgever is de Diaconie van de Protestantse Gemeente te 's Gravenhage.

(pp 5 sheet organogram)

Daarnaast voert Stek werk uit in opdracht van de Gemeente Den Haag en werkt ze samen met verschillende andere sociale, religieuze en onderwijs en zorginstellingen in Den Haag.

(pp 6 sheet met vrijwilligers}

Bij Stek werken zo'n vijftig betaalde krachten en zijn direct en indirect 1200 vrijwilligers betrokken. Ten behoeve van hen geeft Stek een vrijwilligersbulletin uit,

organiseert maandelijks een Café Uitstek voor vrijwilligers en jaarlijks een of meer grotere bijeenkomsten, met een feestelijk karakter. Een stafmedewerker van Stek coördineert het vrijwilligersbeleid, als onderdeel van het algemene P&O beleid. De vrijwilligers komen dikwijls uit de kerkelijke wijkgemeenten.

Stek werkt met eigen wijklocaties, in opdracht van de Diaconie en de gemeente Den Haag.

{ pp 7 sheet voorbeelden van projecten }

Op de dia ziet u een aantal voorbeelden van onze projecten. buurt en kerkhuis; Vadercentrum; op de locaties uitdeelpunten voedselbank, een Kinderwinkel; een ecologische tuin; een opvanghuis voor asielzoekers; diaconaal, missionair en jeugdwerk voor de kerken; interreligieuze dialoog; een loket migrantenkerken.

Stek is een interkerkelijke stichting en kan zich inzetten voor andere christelijke geloofsgemeenschappen die zich als opdrachtgever aandienen. Incidenteel kunnen ook andere geloofsgemeenschappen (hindoes, moslims) ondersteund worden. Stek ziet haar opdrachtgevers als samenwerkingspartners. Dat geldt ook voor onze relatie met de burgerlijke overheid. De kerken in Den Haag hebben van oudsher al regelmatig contact met de burgerlijk gemeente. Ook draagt de gemeente al langer bij aan levensbeschouwelijk welzijnswerk, bijvoorbeeld door subsidiering van het maatschappelijk activeringswerk. Toch merkten wij regelmatig in onze contacten met de gemeente een zekere huiver om zich met kerken en kerkelijke organisaties in te laten.

[8 sheet Stek en gemeentelijke overheid]

Het argument van de scheiding tussen kerk en staat leidde er toe dat haast vanzelfsprekend alle kerkelijke post onmiddellijk terzijde werd geschoven. In samenwerking met de Haagse Raad voor Levensbeschouwingen en Religies, een aantal migrantenkerken en de Haagse Gemeenschap van Kerken en ondersteund door een sympathiserende wethouder vroegen en kregen wij een gesprek met burgemeester en wethouders, onder het motto: scheiding tussen kerk en staat; op weg naar een omgangsregeling. Daarmee gaven wij aan niet de scheiding ter discussie te willen stellen, maar wel de smetvrees die wij waarnamen, ook als het ging om gemeenschappelijke belangen.

(sheet 9 Religie binnen stedelijk beleid)

Die gemeenschappelijke belangen liggen op het terrein van welzijn van kwetsbare burgers in de stad maar ook op dat van sociale samenhang, op het terrein van de vrede van de stad. Dit belang wordt overigens steeds meer herkend; het kenniscentrum grote steden publiceerde recent met het KIEM het boekje Religie binnen stedelijk beleid, waarin de aanpak van verschillende gemeenten beschreven wordt en de mogelijkheden van samenwerking worden verkend.

En afgelopen week, in Den Haag, kondigde de Haagse wethouder Baldewsingh aan dat ook kerken, moskeeën en mandirs in aanmerking komen voor subsidie van de gemeente als ze sociale activiteiten organiseren.

De gemeente Den Haag heeft recent Stek gevraagd om een aantal projecten te ontwikkelen.

[sheet 10 project management op verzoek]

Bijvoorbeeld het project G3, goed gekleed aan de gang, waarbij mensen kleding kunnen uitzoeken voor sollicitaties of vrijwilligerswerk of de weggeefwinkel. Het laatste project overigens ontwikkelden wij in het Vadercentrum, samen met een welzijnsorganisatie. Beide projecten passen binnen de reguliere kaders van het welzijnswerk. Stek zoekt daarbij steeds naar een eigen rol in deze projecten, bijvoorbeeld door aandacht voor zingeving, rituelen, verhalen en religieuze feesten. Het risico is evenwel dat kerken dergelijke voorzieningen niet herkennen als kerkelijk werk, als werk dat namens hen gedaan wordt. Wij proberen dit te ondervangen door vormen van ideëel aandeelhouderschap te ontwikkelen. Zo hebben wij een project Lijn 18 waarbij kerkleden uit het rijke Benoordenhout met de buslijn 18 op bezoek gaan bij de Oase, een buurt en kerkhuis in de arme wijk Spoorwijk-Laak en omgekeerd. Vanuit heel verschillende situaties ontmoeten zij elkaar en gaan in gesprek.

Opvallend ook is de steun van de gemeente Den Haag voor het Loket migrantenkerken, een loket waar migrantenkerken ondersteund worden bij het zoeken naar huisvesting voor hun eredienst en diaconale activiteiten. Dit Loket is ingericht na grote politieke druk van migrantenkerken en sympathiserende politieke partijen. De gemeente heeft onderkend mede verantwoordelijk te zijn voor de huisvestingsproblematiek van migrantenkerken en heeft Stek gevraagd dit loket in te richten.

Daarbij hebben overheid en kerken eigen rollen, verantwoordelijkheid en deskundigheid.

Bijvoorbeeld bij het huisvestingsprobleem van migrantenkerken spelen naast het belang van migrantenkerken voor goede ruimtes voor eredienst en gemeentewerk bij de gemeente zaken van openbare orde, van stedelijke ontwikkeling, van bestemmingsplannen en brandveiligheid.

Stek kan als kerkelijke organisatie een rol spelen op dit terrein omdat ze beschikt over een relevant netwerk van migrantenkerken; omdat ze de taal van kerkelijke mensen verstaat, maar ook omdat ze als professionele organisatie een gesprekspartner is voor de burgerlijke overheid.

Wat dit laatste punt betreft is het belangrijk om aandacht te besteden aan het specifieke karakter van verwachtingen die seculiere organisaties en mensen in de kerken zelf hebben ten aanzien van kerken en kerkelijke organisaties. Vorig jaar gaven wij samen met SKIN en OIKOS het rapport Gratis en Waardevol uit, een onderzoek naar het maatschappelijk rendement van migrantenkerken.

[sheet 11 onderzoek maatschappelijk rendement]

Het onderzoek becijferde de maatschappelijke inzet van migrantenkerken in Den Haag op een bedrag van 17.5 miljoen euro op jaarbasis. Toen wij dit rapport aan wethouder Pierre Heijnen aanboden, vroeg hij zich af of de inzet van kerken wel op een dergelijke manier gemeten kon worden “je kunt ook geen liefde per strekkende meter kopen”. Wij reageerden daarop met de stelling dat de kerk vanouds in gelijkenissen spreekt die de wereld begrijpt. Overigens werd het beoogde effect van het rapport gehaald, nl. de zichtbaarheid van migrantenkerken vergroten. In Den Haag werd het rapport door meerdere politieke partijen genoemd in hun programma voor de gemeenteraadsverkiezing van 2006. Ook in eigen kerkelijke kring wordt professionaliteit dikwijls met enig wantrouwen beschouwd. Professionaliteit is het kennelijke tegenbeeld van inzet uit liefde, van roeping, van beschikbaarheid. Ook onze eigen medewerkers vragen zich wel eens af of je in kerkelijke kring wel van projecten mag spreken, van resultaten, van kwaliteit. Immers, zeggen zij; juist in kerkelijk werk moet je niet meegaan met de eisen van de markt, van de wereld. Of: het is een Bijbelse oproep om de linkerhand niet te laten weten wat de rechterhand doet. Waarop dan de volgende kan roepen dat je ook je licht niet onder de korenmaat hoeft te stellen.

(sheet 12 licht onder de korenmaat website studentenkerk nijmegen)

In kerkelijke termen kun je zeggen dat voor God alleen het beste goed genoeg is, in maatschappelijke termen zeg je dat juist wegens het bestaan van maatschappelijke tegenstellingen tussen godsdiensten, van maatschappelijk onrecht jegens vluchtelingen, jegens arme mensen, de kerken het zich niet kunnen veroorloven daar een loopje mee te nemen. Als ik woorden als professionaliteit en kwaliteit gebruik, dan doel ik daarmee overigens zowel op de beroepskrachten als op de vrijwilligers en ambtsdragers. Dat betekent dus aandacht voor beleid en scholing. Anders gezegd: kerken moeten zorgen dat ze de dingen waar ze goed in zijn, goed doen.

Voor Stek betekent dat goed zijn in het praktische theologische handwerk van opbouwwerk, hulpverlening en bezinning. Omdat daar haar deskundigheid ligt, wordt zij ook herkend door anderen.

(Sheet 13 geestelijke verzorging bij rampen)

Bijvoorbeeld als steunpunt voor de geestelijke verzorging bij rampen, u ziet foto's van de gasexplosie vlakbij de Haagse markt en de belegering van de wijk Laak, nadat daar door de terroristen met handgranaten was gegooid. Stek alarmeerde toen via de belboom naburige geestelijke leiders die contact konden zoeken met bewoners in de wijk, aanwezig waren bij de opvang voor mensen die geëvacueerd waren en tijdens de bezetting van de wijk een gezamenlijke maaltijd organiseerden waar geestelijk leiders van de verschillende godsdiensten opriepen tot kalmte en voorgingen in gebed.

(Sheet 14 initiatief gemeente DH dialoogbijeenkomsten)

Of, op verzoek van de gemeente Den Haag dialoogbijeenkomsten organiseren over gelijkberechtiging van mannen en vrouwen of de positie van homoseksuelen, nadat een radicale imam had beweerd dat vrouwen geslagen mochten worden en homoseksuelen gedood.

De gemeente Den Haag herkent overigens ook haar eigen doelstellingen, bijvoorbeeld ten aanzien van het jeugdbeleid in het werk van Stek.

(sheet 15 Kinderwinkel)

Het missionaire project De Kinderwinkel - een initiatief van de Marcuskerk- bijvoorbeeld, staat open voor alle kinderen in Moerwijk. De gemeente Den Haag betaalt dus mee, niet aan de Bijbelclub, maar wel aan het tienerrestaurant. Daar leren kinderen o.l.v. een kok, zelf gezonde maaltijden bereiden en bedienen zij de gasten. De wethouder welzijn komt binnenkort meekoken.

[sheet 16 Voorwaarden]

Wij merken in contacten met kerken uit andere steden dat deze relatie met de burgerlijke gemeente niet vanzelfsprekend is. In Den Haag is de relatie voor een deel historisch van aard, ook al doordat gemeenteraadsleden en ambtenaren dikwijls kerkbestuurders waren en andersom. Een ander punt is actief netwerken; ingaan op uitnodigingen voor bijeenkomsten, contacten leggen met bestuurders en ambtenaren van de gemeente en zelf ook een actief uitnodigingenbeleid voeren. Ook kerkelijke linten kun je laten doorknippen door een burgemeester of een wethouder en kerkelijke vrijwilligers kun je voordragen voor plaatselijke onderscheidingen. Verder is belangrijk in gedachten te houden dat een gemeente of andere overheid niet de religieuze activiteiten zelf zal subsidiëren. Soms is het handig als er een onafhankelijke organisatie is, dus niet een kerk zelf. Dit vanwege de eerder genoemde kwesties rond de scheiding van kerk en staat. Voor de gemeente is het ook van belang om te maken te hebben met een organisatie die in staat en bereid is om verantwoording af te leggen van de besteding van middelen. Een laatste voorwaarde voor en goede samenwerking tenslotte is een heldere afbakening van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Zo zal een wethouder van de burgerlijke gemeente zich altijd aan wettelijke bepalingen moeten houden over illegaal in Nederland verblijvende mensen, maar vraagt de kerk niet naar de papieren van mensen voordat zij de maaltijd met hen deelt.

[sheet 17 publieke debat]

Het is van belang dat de kerken zich altijd in die vrijheid ten opzichte van overheden kunnen blijven begeven, ook om vrijmoedig deel te nemen aan het publieke debat over de positie van vluchtelingen, van kinderen die niet in een cel horen, over armoede en gezondheidszorg; over de problemen van migrantenkerken; de situatie van dak- en thuislozen; over burgerschap en participatie en over duurzaamheid.

[Sheet 18 WMO]

De samenwerking met gemeentelijke overheden krijgt mogelijk een nieuw impuls door de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, de WMO. In de uitvoering van de wet wordt door de overheid nadrukkelijk gekeken naar kerken, in eerste instantie wegens het potentieel aan vrijwilligers dat daar beschikbaar is. Kerken en diaconieën moet zelf zien welke rol zij willen spelen op de verschillende aandachtsvelden van de WMO. Op korte termijn is het van belang dat kerken goed op de hoogte zijn van de regelingen in hun eigen gemeente en mensen goed kunnen doorverwijzen. Ook is het van belang te signaleren waar mensen de voorzieningen niet kunnen vinden of niet weten hoe zij daaruit moeten kiezen. Deze informatie kan van groot belang zijn voor een gesprek met de gemeente. Vanuit verschillende kanten wordt ook binnen de kerken informatie gegeven over de WMO en de kerken, voor de landelijke PKN bijvoorbeeld via de website van de PKN.

Met de WMO verandert er veel. Voor zorg- en welzijnsorganisaties, ook kerkelijke, zal het betekenen dat gemeentelijke subsidies op termijn via marktwerking verstrekt zullen worden. Als kerkelijke organisaties daarin willen meedoen liggen er kansen voor nieuwe vormen van samenwerking waar vanuit arrangementen kunnen worden aangeboden aan de gemeente. Zo verkennen wij op dit moment de mogelijkheden van samenwerking met een zorginstelling en een jeugdbescherminginstelling.

[Sheet 19 ik en de ander]

Overigens ligt het criterium voor de rol van de kerken in het publieke domein niet in de samenwerking met de burgerlijke overheid. Aan die rol kan op verschillende manieren gestalte worden gegeven. Het criterium ligt eerder in de inzet van deskundigheid, de kwaliteit van kerken en religies in het publieke domein. Kerken hebben de ruimte om naast mensen te gaan staan, zodat zij zich op kunnen richten als zij gebogen zijn. Kerken hebben de ruimte om te zorgen dat mensen elkaar leren kennen, in wijken en buurten waar armoede en isolement aan de orde van de dag zijn en bevolkingsgroepen tegenover elkaar staan. Kerken hebben de ruimte om mensen met elkaar in gesprek te brengen over waar zij in geloven.

Zo brachten wij onlangs jongeren van het Johan de Wittcollege en het Dalton Den Haag met elkaar in contact in een bijzonder maatschappijleerproject 'ik en de ander'; jongeren van twee openbare scholen, een zwarte en een witte, die elkaar normaal gesproken nooit tegenkomen. De kernwoorden in de ontmoeting waren religie, dialoog en ontmoeting. In een lessenserie maakten de leerlingen van beide scholen kennis met vier religieuze stromingen én met het atheïsme en humanisme. Ook bezochten ze elkaars schoolgebouw, zodat de verschillen en overeenkomsten tussen de scholen ervaren konden worden. Vervolgens bezochten ze gezamenlijk een viertal gebedshuizen in Den Haag – een synagoge, moskee, mandir en kerk – om daar in

gesprek te gaan met een aanhanger van de betreffende religie. Het project werd afgesloten met een bijeenkomst in Parnassia, waarin vooral de onderlinge dialoog tussen de leerlingen centraal stond. Uiteindelijk verschillen deze twee 'uitersten' niet zoveel van elkaar. Beide zijn groepen jongeren die in Den Haag wonen en ze hebben daarmee ook enorm veel overeenkomsten. De contacten worden nu, na afsluiting van het project, voortgezet via internet.

En op ditzelfde moment, 17 november, presenteren de leerlingen die meededen aan het project hun ervaringen in het Provinciehuis van Zuid-Holland, het project is nl. genomineerd voor de Provinciale Onderwijsprijs.

[Sheet 20 kerkspeelplein]

Tot slot: een mooi voorbeeld en tegelijk metafoor van de maatschappelijke betekenis van kerken zijn de kerkspeelpleinen die ontwikkeld worden door de Protestantse kerk in samenwerking met Jantje Beton; u ziet een foto van het eerste plein in Leersum. In veel dorpen en steden is er te weinig ruimte voor kinderen om veilig te spelen. Rond kerkgebouwen is die ruimte er vaak nog wel. De pleinen worden omgetoverd tot veilige speelplaatsen voor kinderen en ontmoetingsplekken voor dorp of stadswijk. In Den Haag wordt binnenkort het plein van de Juliana-Valkenboskerk daarvoor ingericht.

Zodat de kinderen kunnen spelen voor Gods aangezicht.

Nienke van Dijk

Den Haag, 16 november 2006